

VIJOLĖ ARBAS: “AMERIKOJE BERLYNO BEVEIK NEBUVO”

Henri Cartier-Bresson. Berlyno siena. 1962.

Atslydo netyčia gaudų nuotrupos—Berlyno siena . . .

Dvidešimt penkeri metai . . .

Sukrėtė pasaulį...

Sukrėtimas iš tiesų buvo smarkūs pagalvojant atbulai. Mano gyvenimas tikrai dabar kardinaliai skiriasi nuo to, kurį dar prisimenu, kaip, aš visada apibūdinu, tą gyvenimą prieš Lietuvą, kai čia dar negyvenau. O dabar gyvenu todėl, kad komunizmas griuvo, o komunizmas griuvo, nes Berlyno siena griuvo,—o griuvo, nes buvo nugriauta. Pamąstant atgal, visa eiga atrodo vyko taip paprastai, tie 25 metai po Sienos, kuris įvyko beveik 50 metų po Karo, tie apvalūs skaičiai, kurie nešė begalę daug labai smarkių, gan pastovių sukrėtimų.

Lapkričio mėnuo, 1989 metai. Ką aš prisimenu, apie tą griūtį, tais laikais; ką ji man reiškė?

Tuo metu man praktiškai mažai ką reiškė.

Tuo metu aš buvau Amerikos lietuvė, o ne Lietuvos amerikė, kaip dabar. Mano gyvenimas buvo įtemptas: lėkdavau greitkeliais į vieną darbą—apie 40 mylių iki Disneilendo. Kontoros aukštam, prabangiam viešbuty, kur vaikščiodavom šešto aukšto koridoriais, matydami tolimą, sulėtą horizontą pro plačius, stiklinius langus (kurie grėsmingai siūbavo bet nesubyrejo per gan didį žemės drebėjimą). Ten dažnai būdavau iki vėlumos, išskyrus du ar tris vakarus, kai skubėdavau kokias 25 mylias greitkeliais į Los Andželo gilumą, į jo pilkas ir purvinas gatves, į didžiulį, pilką pastatą, kur vykdavo naktinės pamokos (po vidurinės mokyklos vienoje ar pradinės mokyklos kitoje įprastų veiklos valandų) į anglų kalbos ir kultūros klases, skirtas vargingiems, dirbantiems, nelegaliems, suaugusiems imigrantams (iš kurių pasitaikydavo tokie, kurie ir skaityti nemokėjo, nes Meksikoje nebuvo lankę nei vienos klasės mokykloje). Man vis teko meksikiečiai, ir mažiau iš El Salvadoro, kur vyko pilietinis karas, retkarčiais iš Gvatemalos. Ten pro langus buvo matyti tikrai pilkuma ir betoninės sporto aikštės tarp betoninių sienų. Ten mes, dėstytojai ir tarnautojai, statydavom mašinas į metalinėm tvorom apjuostą aikštę, kuo arčiau savo durų, nes vakarais tose judriose gatvėse lakstydavo jauni vyrai, besišaudantys vienas į kitą, kovodami dėl plėšikavimo ir narkotikų platinimo teritorijų (kartą ir mokytoją netyčia nušovė). Ten, mes, dėstytojai, manėm įvesti viltį ir gėrį į šiaip gan nykius gyvenimus. Ne Berlynas buvo mūsų mintyse. O paskui dar kokias 25 mylias iki namų, kur manęs laukė paauglys sūnus ir mūsų Kalytė (toks buvo jos vardas), kuriuos aš vienintelė savo pastangom išlaikiau, išlaikydama vidutiniško gėrio gyvenimą nelabai gailestingam mieste.

Sekmadieniais, jei nevažiuodavau su savo šeimynėle kur nors į kalnus išvykai, aš ilgai skaitydavau laikraštį, kartais po bažnyčios, o dažniau tiesiog ilgai drybsodama lovoj ar vonioj. Toks buvo atsipūtimas po įtemptos savaitės. Europoje jau buvau buvus, kai pirmą kartą keliavau į Lietuvą su tėvu ir sūneliu 1987 metais, ir vėliau, kai sūnus metams mokinosi Vasario 16-tos gimnazijoje, kuri randasi Lampertheimo-Hüttenfeldo kaimiškam rajone,—ten mes svaigom tarp mažųjų, pasakiškų, vokiškų miestelių ir kaimų ir apie Berlyną net nepagalvojom. Gyvo Berlyno nebuvau mačius (ir nemačiau iki, kol Sienos jau senokai nebebuvo), nors seniai žinojau apie Berlyną iš laikraščių, televizijos, istorijos pamokų.

Nors aš buvau dar jaunutė paauglė, kai Džonas Kenedis drožė savo išsimintiną kalbą 1963 metais: *“Ich bin ein Berliner [Aš esu berlynietis]”*. Mano karta labai mėgo ir tikėjo šiuo Prezidentu, ir per Kubos krizę mums jau buvo pranešęs, kaip

rimtai „kovoja“ su komunizmu. Kenedis buvo nušautas, o tai privedė prie kitokios krizės. Amerika pasirodė mirtinam pavojuje, kurio pasekmės man buvo sunkiai suvokiamos, ir man visai užsimiršo tos tolimos šalys. Tėvai, žinoma, pasakojo apie Lietuvą, bet man tai dar buvo per daug tolima ir „netikra“ šalis, kaip kokia fantomų buveinė. Be to, apie Lietuvą nieks nekalbėjo (išskyrus tėvus ir jų paraprijos draugus), – nei mokykloje, nei televizijoje, nei niekur kitur.

Kai Ronaldas Reaganas metė iššūkį Michailui Gorbačiovui birželio mėnesį 1987 metais: [„Mr. Gorbachev, open this Gate. Mr. Gorbachev, tear down this wall! \[p. Gorbachevai, atverk šiuos vartus. p. Gorbachev'ai, nugriauk šią sieną\]“](#), aš dar nebuvau sugrįžęs į Ameriką po pirmos, svaiginančios kelionės į Lietuvą kartu su tėvu ir sūnum, o gal net ir buvau Vokietijoje tuo pačiu metu, kur lankiau savo gimtąjį kaimelį ir kur traukiniu važiauvom palei Reino upę, bet ne į Berlyną. Galimas dalykas, kad net negirdėjau tos grėsmingos kalbos, o tik skaičiau apie ją, nes po Lietuvos net ir Berlynas man tapo prasmingesnis. Jau buvo *Perestrojkos* atšilimo žymių: Lietuvoje galėjom viešėti net dešimt dienų, ir žmonės nevisai laisvai bet vis vien vežinėjo į „neleidžiamas“ vietas kaip į gimtąjį kaimą ar į Kauną, ir neatrodė, kad labai bijotų, tik buvo atsargūs. Norėjosi, kad ir Lietuviai galėtų laisvai keliauti, kaip ir įvyko už metų, ir buvo tuomet suprantama, kad ir vokiečiai turėtų turėti tokią laisvę savame mieste.

Visa tai supratau, tik Reaganui jaučiau žiaurų priešišumą, nes, kai jis buvo Kalifornijos gubernatorius, jis davė įsaką purkšti nuodingas dujas iš sraigtasparnių Berkeley mieste virš demonstruojančių studentų, tarp kurių buvau ir aš; nemaniau, kad jis turėjo teisę kitiems įsakinėti apie „demokratiją“, kad jis pirma turėtų užtikrinti laisvą išraišką ir diskusiją saviems žmonėms-piliečiams. Man Amerika ir jos laisvė buvo svarbi, todėl nei jam, nei jo kalbai aš nejaučiau jokių didelių simpatijų. Reaganą aš tikrai savotiškai pradėjau gerbti po atvykimo į Lietuvą pilnam gyvenimui, kai girdėjau, kokie dėkingi lietuviai buvo jam už jo prisidėjimą bankrutuojant Sovietų Sąjungą ir kapojant Raudonąją Slibiną.

Skausminga Berlyno istorija man įstrigo ne tuomet, kai gyvenau Amerikoje, o tikrai po daugelį gyvenimo metų Lietuvoje, tikriausiai 2006 m., kai pradėjau vertėjauti [Kristijono Vildžiūno filmui *Kai apkabinsiu tave*](#), kuris buvo išleistas tikrai po penkių metų, jaudinančiai pasakojantis apie lietuvaitės iš Amerikos pastangas susitikti su savo tėvu Berlyne. Jo saugumas neišleido iš Rytų pusės, o jai buvo tikras pavojus pakliūti į spąstus išvykusiai iš Vakarų pusės. Ne politikų kalbos man įsmeigė į širdį šio miesto tragediją, o grožinės literatūros vaizdinė

išraiška. Tik po tiek metų jausmas jau nebebuvo euforija, kokią jaučiau, kai Lietuva paskelbė Nepriklausomybę Kovo 11-tąją, nes jau per daug žinojau, kaip sunkiai skinasi kelias į laisvę, kiek daug yra kliūčių. Bet tai jau kitas ir kitoks pasipasakojimas, ir jau nebe Amerikos lietuvis atsiminimai, o Lietuvos pilietės išgyvenimai. Nes, pasirodo, viskas turi žmogui pačiam būti aktualu, kad kitą tikrai suprastum, kad griūvant Sienai suplazdeno drugelis sparnus, ir Lietuva tapo laisva.

Dabar mūsų laisvei didžiausią grėsmę kelia Ukrainos kova už laisvę, labiausiai už ją meldžiuosi, labiausiai nemiegu naktimis. Graudžiai pastebėjau, kad užuojautos nesulaukiu iš žmonių, kurie kadaise atrodė buvę draugai, kiti pažįstami, net ir iš giminių, išskyrus vieną draugę lietuvę, kuri man atsiuntė žinią, kad grasinama branduoliniu karu (o tai man tikrai nesuteikė ramybės), ir vieną draugę amerikone, kuri man parašė užjaučiantį laišką. Daugiau nieko.

Tik dabar bemažtant apie sukrečiančią Berlyno sienos griūtį, aš pradėjau suprasti: ten, už Atlanto, žmonės lakstinėja greitkeliais, pergyvena, kad dabar reiks mokėti už gydymo paslaugas, laižosi finansinės krizės žaizdas ir bijo islamo, kurio nariai jau kartą smogė Niujorke. Ukraina – toli ir netikra, o ką mes jaučiam Lietuvoje, neatrodo jiems susieta. Tik kad jau vėl suvirpėjo sparnai, vėl juda nematomi atomai, vėl ateina permaina, kuri sudrebins pasaulį, kaip Berlyno sienos griūvantis betonas.

[*Vijolė Arbas*](#)

www.pasauliolietuvis.lt, 2014-11-08.